

MURAT BELGE
"Siz isterseniz..."

İletişim Yayınları 2640 • Murat Belge Toplu Eserleri 20

ISBN-13: 978-975-05-2440-0

© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)

1. BASKI 2018, İstanbul

EDITÖR Barış Özkul

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Naci Ozansoy

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MURAT BELGE

“Siz isterseniz...”

Popülizm Üzerine Yazılar

MURAT BELGE 1943'te doğdu. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 12 Mart döneminde iki yıl cezaevinde kaldıktan sonra 1974'te üniversiteye döndü. 1981'de doçentken istifa etti. *Halkın Dostları*, *Birikim*, *Yeni Dergi*, *Yeni Gündem*, *Milliyet Sanat*, *Papirüs* dergilerinde ve *Cumhuriyet*, *Demokrat*, *Milliyet*, *Radikal*, *Taraf* gazetelerinde yazdı. 1983'te İletişim Yayınları'nı kurdu. 1997'de profesör olan Murat Belge, Bilgi Üniversitesi'nde öğretim üyesi. Kitapları: *Tarihten Güncelliğe* (Alan, 1983; İletişim, 1997), *Sosyalizm, Türkiye ve Gelecek* (Birikim, 1989), *Marxist Estetik* (BFS, 1989; Birikim, 1997), *The Blue Cruise* (Boyut, 1991), *Türkiye Dünyanın Neresinde?* (Birikim, 1992), *12 Yıl Sonra 12 Eylül* (Birikim, 1992), *İstanbul Gezi Rehberi* (Tarih Vakfı, 1993; İletişim, 2007), *Boğaziçi'nde Yalılar ve İnsanlar* (İletişim, 1997), *Edebiyat Üstüne Yazılar* (YKY, 1994; İletişim, 1998), *Tarih Boyunca Yemek Kültürü* (İletişim, 2001), *Başka Kentler, Başka Denizler 1* (İletişim, 2002), *Yaklaşıkça Uzaklaşıyor mu?* (Birikim, 2003), *Osmanlı: Kurumlar ve Kültür* (Bilgi Üniversitesi, 2006), *Başka Kentler, Başka Denizler 2* (İletişim, 2007), *Genesis: "Büyük Ulusal Anlatı" ve Türklerin Kökeni* (İletişim, 2008), *Sanat ve Edebiyat Yazıları* (İletişim, 2009), *Başka Kentler, Başka Denizler 3* (İletişim, 2011), *Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye* (İletişim, 2011), *Edebiyatta Ermeniler* (İletişim, 2013), *Başka Kentler Başka Denizler 4* (İletişim, 2014), *Step ve Bozkır: Rusça ve Türkçe Edebiyatta Doğu-Batı Sorunu ve Kültür* (İletişim, 2016), *Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir* (İletişim, 2018). Belge, ayrıca William Faulkner, Charles Dickens, James Joyce ve John Berger'dan çeviriler yapmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
"POPÜLER" VE "POPÜLİST".....	13
AKP VE POPÜLİZM.....	21
DEMOKRASİ NÖBETLERİ VE SINIF MESELESİ.....	27
SOL POPÜLİZM VE TOPLUM.....	37
POPÜLİZMİN SOLU.....	41
"SİYASET YAPMAK" ÜSTÜNE.....	45
SOSYALİST SİYASET (I).....	49
SOSYALİST SİYASET (II).....	53
MUHALİF DİL.....	57
MUHALEFET NE DEMEKTİR?.....	61
POPÜLİZM VE İDEOLOJİ.....	65
POPÜLİZMİN 'BİLGİ'Sİ.....	71
SANAL GERÇEKLİK.....	75
DENİZ'İN PARKASI.....	79
İKTİDARIN SÜREKLİLİĞİ.....	83
"ÇORAKLIK, UFUNET".....	87
YENİ BİR ENTERNASYONALİZM İHTİYACI.....	97
POPÜLİZMİN ARKEOLOJİSİ.....	105

DÜNYADA POPÜLİZM	113
POPÜLİZM VE TEMSİLÎ DEMOKRASİ	129
POPÜLİZMİN "YERLİ VE MİLLİ" KÖKENLERİ (I)	139
POPÜLİZMİN "YERLİ VE MİLLİ" KÖKENLERİ (II)	145
TRUMP	149
DEMOKRASİYLE ÇELİŞMEK	153
POPÜLİZM VE MEDYA	157
YOKSUNLUK İDEOLOJİSİ	161
POPÜLİST ÖNDER	167
POPÜLİST DİLİN KULLANIM ALANLARI	171
POPÜLİZM VE DEMOKRASİ	175
POST-GERÇEKLIK DÖNEMİ	179
POPÜLİZM VESAİRE	183
YAYGINLAŞAN POPÜLİZM	187
SOKAKLAR, MEYDANLAR	191
KUTUPLAŞMALAR	195
"MÜESSES NİZAM"	199
TARİH VE "TEKERRÜR"	203
POPÜLİZMİN ZAFERİ: GEÇİCİ Mİ, KALICI MI?	207
TAKTİK VE TAKİYE	213
İLİMLİ İSLÂM OLMAZ!	219
MODERNLEŞME VE İSLÂM	223
"DİN HALKIN AFYONUDUR"	227
İSLÂM, KEMALİZM VE SOL	233
TARİHÎ TERSLİK	239
ZORAKİ APOLİTİK	243
ANTAGONİST ÇELİŞKİ	249
ANTAGONİST ÇELİŞKİ VE TOPLUMSAL İLİŞKİLER	253
İSLÂMCI SİYASETİN KILAVUZ ARAYIŞI	259
Murat Belge ile Popülizm Üstüne Söyleşi	
MURAT ŞEVKİ ÇOBAN	267

ÖNSÖZ

Popülizm modern dünyanın, modern siyasetin ürettiği bir kavram ve bir politika tarzı. Dolayısıyla 19. yüzyılın son birkaç yılına kadar bu kelimeye rastlamıyoruz. 1892’de Amerika’da (ABD) “Populist Party” kuruluyor. Bu parti, bundan on, on beş yıl önce siyaset sahnesine çıkan Çiftçi İttifakları’nın devamında biçimleniyor. Çiftçi ittifakları hareketi de Ortabatı (Midwest) ile Güney çiftçilerini bir araya getiriyor.

Parti’nin “Sol” denebilecek talepleri var: demiryollarının devletleştirilmesi; orantılı olarak artan bir gelir vergisi gibi. Çiftçilerin güçlendirilmesi ya da yurttaşlara gümüş para basabilme hakkı tanınması gibi tam “popülist” denecek talepleri de var. İşçilerden destek almak istiyor ama başarılı olmuyorlar. 1896’da Demokrat Parti’yle birleşiyorlar ve böylece Popülist Party ve Movement sahnedeki çekiliyor.

Rusya’da Narodnik hareketi 1860’larda başladığı için aslında daha eskidir, ama bu siyaset tarzının adı onlardan değil, Amerika’daki partiden gelir. Rusya’daki Narodnik hareketi şüphesiz Amerika’daki hareketten çok daha radikaldir. Amerika kıtasında, Zapata ve Pancho Villa’nın 20. yüz-

yılın ilk çeyreği içindeki hareketleri de böyle bir radikalizm içerdiler.

Popülizmin modern dünyanın siyasi yapılanması içinden çıkan bir siyaset biçimi olduğunu söylüyorum ama bu modern fenomenin birçok yapısal ögesine sahip denebilecek çok eski bir örnek de var: 14. yüzyılda Roma’da ortaya çıkan Cola di Rienzi. Ama şimdi onun hikâyesine dalıp lafı uzatmayalım.

* * *

Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne geçişte şüphesiz toplum çok önemli ve büyük çapta dönüşümlere uğramıştır, ama yönetim biçimi çerçevesinde baktığımızda dikkat çeken bir “devamlılık” biçimi görebiliriz: siyaset biliminin terminolojisinde zaman zaman “Doğu Despotizmi” adıyla anılan yönetim biçiminin örneklerinden biri olarak, mekanizmaların *yukarıdan aşağıya* işlediği, illeri derecede *merkeziyetçi* bir yönetim anlayışı bu topraklarda ezelden beri yürürlükteydi ve Cumhuriyet de bunu değiştirmede.

Hattâ Cumhuriyet öncesinden başlayarak (başlangıç tarihi olarak Vaka-i Hayriye’yi vermekten yanayım) merkezî otorite toplumu Batılılaştırma misyonunu benimsemişti. Şüphesiz toplumda böyle bir dönüşümü hoş karşılamayan, onaylamayan kesimler de vardı. Kabaca, daha eğitilmiş (çünkü hali vakti yerinde, devlete yakın) kesimler değişimden yana, daha alt tabakalar ise geleneksel değerlerini muhafaza etmeye daha fazla eğilimliydi.

Bu “tavır dağılımı” yıllarca devam eden bir örüntü oluşturdu: iktidarı elde tutan ve toplumu belirli ölçüde biçimlendiren seçkinlere karşı muhafazakâr kitlelerle popülist bir ilişki kuran muhalefet. Menderes ve Demokrat Parti’de, Demirel ve Adalet Partisi’nde, Özal ve ANAP’ta bunu gördük.

O tutarlı bir çizgiydi. Bu arada Ecevit seçkinler çizgisinin popülizme en fazla yaklaşan (popülist politika ve söylemlerden “ödünç” bir şeyler alan) ve dolayısıyla oy toplayabilen politikacısıydı. Arada Cem Uzan gibi eksantrik kişiler de popülist roller üstlendiler.

Yani Jakoben-elitist iktidar muhalefetin alabileceği biçimi de belirleyebildi.

Ama bütün bu tarih boyunca bu rolü Tayyip Erdoğan gibi eksiksiz ve başarıyla oynayan bir politikacı çıkmamıştı. Erdoğan, Atatürk’ün getirdiği her türlü “Batılılaşma”yı ortadan kaldırmaya kararlı olduğu için o da Atatürk kadar “devrimci” sayılabilir. Her ikisi de verili toplumu A’dan Z’ye değiştirme iradesi ve isteğini içeriyor – dolayısıyla ikisi de imkânsız.

* * *

AKP 2002 seçimini kazandı, hükümet oldu. Hepimiz AKP’yi öncelikle İslâmcı bir parti olarak tanıyorduk. Dolayısıyla icraatını da bu kalıp içinde izliyorduk. AKP’nin uyguladığı politikaların –hiç değilse bunlardan bazılarının– dünyada bilinen popülist siyasete uygunluğu, kendi adıma konuşayım, uzun süre dikkatimi çekmedi.

Ancak bu arada dünyanın başka yerlerinde de popülist partiler, önderler çoğalmaya başlamıştı. Bunlara genel olarak “münferit vaka” gözüyle bakıyorduk; her birini kendi çerçevesi içinde anlayıp değerlendirmeye çalışıyorduk.

Kendi hesabıma ilkin Britanya’daki “Brexit” referandumu sonuçlandığında işin içinde *global* eğilimlerin bulunup bulunmadığı sorusu kafamı kurcalamaya başladı. Tam “global” de değil, “Batı toplumlarına özgü” bir popüлизм dalgası olup olmadığını düşünmeye başladım. Çok geçmeden Trump şoku geldi. Bununla, dünya çapında bir olayla yüzyüze olduğumuz düşüncesi biçimlendi. Türkiye’deki AKP olgusunun da bu dünya çapında olguyla eklemlendiği yerler mantıken

olmalıydı; ama zaten ampirik olarak da böyle ortak noktalar gözlemlenebiliyordu. Dolayısıyla ben de bu eğilimi tek tek örnekler üzerinden değil, bir dönemin ürünü olarak, uluslararası siyasetin geniş çerçevesi içinde kavramak gerektiği sonucuna vardım. Bu kitap bu zihni sürecin yansımaları olan, birkaç yıla yayılan yazıların bir araya getirilmesiyle oluştu. Eğilim dünyada devam ediyor; daha edeceği de anlaşılıyor. Hattâ, bunun bir “kriz”e karşı oluşmuş bir tepki, bir “cevap” olduğunu düşündüren olgular da var. Ne “kriz”i ? Bence “temsili demokrasi”nin ve onun fikrî özünü meydana getiren “liberal demokratik değerler”in krizi. Bu kitapta yer alan yazıların bazılarında bu sorunları deşmeye ve birtakım sonuçlar çıkarmaya çalıştım.

* * *

Bugün karşı karşıya olduğumuz biçimiyle popülizm, “sağ” bir karakter gösteriyor. Popülist önderlerin ağzından zaman zaman “sol” görünümlü sözler çıkması ya da söylemin Chavez örneğinde görüldüğü gibi enikonu “sol” söylemden ödünç alınması bu olguyu değıştirmiyor. Bugün karşı karşıya olduğumuz biçimiyle popülizm faşizme çok yakın; hattâ birçok durumda doğrudan faşizme götüren bir “pasarela” gibi.

Ancak, bugünün eğilimi olan popülizm, popülizm hakkında her şeyi söylüyor mu? Bundan şüpheliyim. Popülizm, adını aldığı “populus”, yani “halk” gibi, içinde her şeyi barındırır. Öylesi de, böylesi de vardır. Şimdi bunların arasından olumsuz nitelik taşıyanlar ön planda, orası kesin. Ama bundan ötürü “popülizm aslında faşizmdir” filan diye kestirip atmak yanlış olur. Bu kitabın bazı yazılarında anlatmaya çalıştığım gibi, toplumda olan her şey bir “üst-belirlenme” mantığına göre işler, yani her zaman “çok-yanlı” belirlenmelerle karşılaşırız. Gene radikal bir özet yaparak şunu söyleyeyim: Dünya, İkinci Dünya Savaşı âfetinden kısa bir sü-

re sonra Soğuk Savaş açmazına girdi. Böylece kabaca iki (ya da üç) kampa bölünen dünyada kampların hiçbiri üzerlerinde yaşayan toplumları mutlu etmedi. Etmediği, 1968’de ortaya çıktı. Bu genel ayaklanma karşısında “Kapitalist Batı” ile “Sosyalist Doğu” farklılaşan savunma stratejileri benimsedi. Doğu, eski alışkanlıklarına uygun biçimde, muhalif olmayı yasakladı, muhalefeti bastırdı. Batı, daha esnek davranarak isyanı evcilleştirmeye çalıştı. Üçüncü Dünya bir “yapmalı bohça” olarak her türlü tepkiyi gösterdi.

Altmışlar ve yetmişler dünyanın “Özgecil (“Altruist”) Çağı”ydı. Ama eylem kaydadeğer bir sonuç getirmedi. “Gerçekçi ol, imkânsızı iste!” iyimserliği sönmüldü. “İmkânsız, meğerse imkânsızmış” türü gerçekçiliğe dönüştü, ama orada durmadı: “Gerçekçi ol, çıkarına bak!” “Başkasının başına gelene sen aldırma, sen kendi işini yürüt” türünden “bilgelikler”e doğru evrildi: Reagan-Thatcher-Kohl Çağı’na girdik.

Dünya, bir yandan da, ağzı açık, bilgisayarın getirdiği imkânları seyrediyordu. Lüks tüketim büyük bir ideal oldu. “Sanal” kelimesi de, tarih boyunca sahip olmadığı anlamlar edindi.

Yani bu yeni koşullarda popülizm miadını doldurmuş görünen “temsili demokrasi” yerine yeni bir “siyaset yapma” üslubu geliştirmeye başladı, ama bunu “naif özgecilik”ten vazgeçmiş bir “meşru bencillik” ideolojisiyle birleştirdi. Dünyanın her yerinde, bu siyaseti araç edinen siyasi önderler, özellikle başlangıçta onlara gerekli olan oy desteğini sağlayan hoşnutsuz, şikâyetçi kitleler bulabiliyorlar.

Hâlen içinde olduğumuz “yeni” badire, böyle bir şey. Böyle bir şey olması elbette siyasal bilimler literatürünü de etkiledi, pek çok metin yayımlandı, yayımlanmaya da devam ediyor. Özellikle Türkiye, geçtiğimiz yıllarda popülizm literatürüne “katkı” sunacak pek çok pratiğin nasıl üretildiğine

ve yeniden-üretildiğine şahitlik etti. Bu nedenle kitapta bir araya getirilen yazılarda akademik bir tartışmadan çok popülizmin –özellikle Türkiye’deki– gündelik tezahürlerine, bu tezahürlerin gündelik siyasetteki etkilerine, etkileme derecelerine bakmayı tercih ettim.

“POPÜLER” VE “POPÜLIST”

Popülizmin son başarısı Britanya’da Avrupa Birliği referandumu oldu. Bu kampanya boyunca yalan dolandan geçilmedi ama bunların en parlak –ve en etkili– olanlarından biri, “haftada 350 milyon sterlin AB’ye veriyoruz” palavrası oldu. “Şu AB’den çıkarsak haftada 350 milyon cebimizde kalacak”! Bu paranın Sağlık Hizmeti’ne aktarılabilceğı söylen-di. Evet, Margaret Thatcher gelip mahvetmeden önce Britanya’nın iyi çalışan ve herkesi memnun eden bir sağlık servisi vardı. Ama 350 milyon masalını dinleyenler herhalde bunun azıcık da olsa bir kısmının kendi ceplerine gelebileceğini hayal ediyorlardı. Oysa asıl hayal olan böyle bir paranın varlığıydı.

Düpedüz yalandı, ama milyonlarca insan bu yalana inandı. Neden inandı? Çok mu iyi uydurulmuş bir yalandı? İnandırılmaz bir inandırıcılığı mı vardı? Hayır, basit bir yalandı. Ama inandılar, çünkü inanmak istiyorlardı.

Burada bir kesim insan da Kabataş yalanına, üstüne işenen başı bağılı kadına ya da Dolmabahçe yalanına, camide bira içildiğine inandı. Sonra böyle şeyler olmadığı açıklan-

diği zaman da bu kesim inanmaya devam etti. Bugün de birileri size bunları olmuş şeyler olarak anlatabilir. Kasıtlı yalan uyduranlardan söz etmiyorum. Onlar başka bir kategori. İçtenlikle bunlara inanan “saf” insanlardan söz ediyorum.

Sahiden çok “saf” mı? Belki de değil. Galiba değil. Çünkü işin içinde “inanma ihtiyacı” da var. Emekli İngiliz işçi her hafta 350 milyonun Avrupa’ya gittiğine inanıyor, çünkü inanmak istiyor. Bir başka popülist de her hafta AB’den 350 milyon sterlin geldiğine dair bir masal kurgulayabilir. Ama bizim birinci emekli işçi bu masalın alıcısı olmaz. Çünkü o AB’nin kötü olduğuna, kötülük getirdiğine inanmak istemektedir. Paranın gittiğine dair söylentiye hemen alır, kabul eder. Geldiğini söyleyene rastlarsa bin tane soru sorar: nereden geliyormuş, nereye gidiyormuş, nasıl dağılıyormuş, neden beş kuruşu bize uğramıyormuş vb?

Peki, ne yapacağız? Popülistler kazanıyor diye biz de “öyle yap” acaksak, sahiden masal mı uyduracağız, Avrupa’dan bize her hafta para gelecek diye?

Elbette ki hayır. İnsanları popülist yalanlardan olgulara ve doğrulara yönlendirecek dili bulacağız. Benim “popülizm”im bu kadar.

Daha önce de bir yerlerde yazmıştım: 1969’da İngiltere’ye gittiğimde Gramsci’nin adını duymuştum, başka da bir şey bilmiyordum hakkında (yani “teorik” katkıları hakkında). Üniversitenin kitapçı dükkânında İngilizce kitabımı gördüm, hemen aldım. Yeni yeni İngilizce’ye çevriliyor, sözü ediliyordu. Kitabımı fazla yakınlık kuramadan okudum, sonuna doğru bir yazıyı ise hiç anlamadım. Komünizmi benimsemiş halktan bir adam bir burjuva iktisat profesörüyle iktisat ve sömürü, artık-değer gibi konuları tartışmak zorunda kalıyor. Profesörde laf bol! Nasıl tartışacak onunla? Dinleyenler hangisini haklı bulacak vb? Bana çok önemsiz göründü. Böyle bir durum hayatta kaç kere olur? Olsa ne olur? “Halktan

adam”, işçi yada köylü, Komünist olmuşsa zaten sorun yok. “Bizim taraf” a geçmiş ya! Herhalde böyle şeyler düşündüm.

Gramsci, şimdi tekrarlamam gereksiz, örneğin bir seçim ortamı düşünüyor; sosyalizmin büyük bir ikna mücadelesi olduğunu düşünüyor vb. Bunları anlamam biraz vakit aldı.

Buna ekleyeceğim bir kişisel anım var. Yetmişlerin sonuydu, bir sendika eğitimi için Adana ve Gaziantep’e gitmiştim. Antep’te (bir Türk-İş sendikasında) dediler ki 25-30 dinleyici gelecek; hepsi solcu değil; AP’li olanlar var, iki üç MHP’li bile var.

Böylesine hiç rastlamamıştım, biraz gerildim. Ertesi gün bir şeyler anlatırken bir yandan da merakla bakıyorum, bir “öfke”, “protesto” filan gösteren biri var mı (olmadı öyle biri). O arada bir adam dikkatimi çekti. O da hep dikkatle bana bakıyor. Ama bakışı kötü değil.

Neyse, eğitimler bitti, akşam oldu. Tabii kebabçıya gidildi, rakılar da söylendi. Sendikalar, seminere katılan işçilerden ikisini de davet etmişler ve bunlardan biri o dikkatimi çeken, uzun boylu, orta yaşlı adam.

Bir iki tokuşturmadan sonra, “Hoca”, dedi. “Ben daha dersin başında senin gözünün içine baktım, rakıcı olduğunu anladım. Ondan sonra zaten ne anlattığımı hiç dinlemedim, hep gözünün içine baktım.”

Buyurun bakalım, en dikkatli öğrencim meğer ne dediğimi hiç dinlemiyormuş! Sosyalizmde buluşmaya çalışıyordum, meğer rakıda buluşmuşuz.

Evet, anı bu, hikâye bu. Peki, ne yapacağız bu adamı? Sosyalizm için mücadele edeceğinden hiç şüphem yok. Ediyor da zaten. “Rind-meşrep” olduğu belli. Bu yapısıyla çevresinde birilerini sosyalizme ikna ediyordur da. Ama “işçi sınıfının ekonomik mücadelesi şöyledir, siyasi mücadelesi böyledir”... böyle laflardan hoşlanmıyor. “Akşam olsa da bir rakı içsek” diye geçiriyor içinden.

İnsanlar nelerden hareketle “şucu” ya da “bucu” olurlar? Bu, çok zaman aile ya da arkadaş kanalıdan yürür. Bazı öğretmenlerin payı olabilir. Çok rasyonel midir seçimler? Hayır, hiç değildir.

Beni “rakıcı”yım diye seven o işçi söylediğimin de doğru olduğuna mührünü basar. “Rasyonel” mi? Elbette değil. Ama “değil” diye ne yapacağız? “Arkadaş, rakı sevmek devrimci ayağa gitmez” diye diskur mu geçeceğiz? Nedir amacımız, “İyi Ahlâk Cemiyeti” mi kuruyoruz? Yoksa Felsefe Kulübü mü?

İnsanlar yaptıkları işin içinde bütün kişilikleriyle varolurlar. Rakı seveni, çapkınlık seveni, futbol seyretmeyi seveni, tavla oynamayı seveni... böyle gider. Onları tek bir özellikleriyle ya da tek bir kanaldan yakalamaya çalışmak yanlıştır. Sivil politika, bireyleri otomatlaştırmaz.

Altmışlarda, Türkiye’de sosyalizmin gençlik yıllarında, 141-142’nin kaldırılması sorununa çok önem verirdik – özellikle 142’nin. Bu bizim yaşlı kuşaktan öğrendiğimiz bir şeydi. Egemen sınıflar, işçi sınıfı ve ezilen halk kesimleri “sınıf gerçeği”ni öğrenmesin, bilmesin diye bu yasağı koymuştu. Yasaklar kalksa ve biz kitlelere “sınıf gerçeği”ni olduğu gibi anlatabilsek, bu iş bitmiş demektir!

Bizim 141-142. maddelerimizin benzeri olmayan ülkeler vardı – hem de kapitalizmin anayurdu. Oralarda sınıf gerçeği, mücadelesi, proletarya diktatörlüğü ve daha birçok şey anlatılabiliyordu – ama devrim mevrim olmamıştı. İşin burasını pek düşünmüyorduk. Sonunda biz de anlatık, 141-142’nin kalkmasını beklemeden bizde de devrim falan olmadı.

Nihayet işçi sınıfına doğruyu anlatmanın coşkusu! Anlatılan “doğru” olduğuna göre, anlatması yeterli. Bir de bunu süsleyip püslememize gerek yok. Oysa öyle değil. Zamanlaması, “paketlemesi”, anlatılanın kendisi kadar önemli – daha önemli değilse.